

ภูมิภาค เกิดการย้ายถิ่น และเกิดปัญหาแหล่งเสื่อมโทรมและชุมชนแออัดในเขตเมือง เป็นต้น

7. กลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตพร้อม ๆ กับความเท่าเทียม (strategies for growth with equity)

7.1 เหตุผลสนับสนุนและคัดค้านการพัฒนาแบบเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ มักมีแนวโน้มที่จะเน้นที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้มีการใช้กลยุทธ์การพัฒนาในลักษณะที่หันเหไปสู่การพยายามที่จะสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (growth-oriented) เป็นหลัก ทั้งนี้ โดยมีเหตุผลหรือความเชื่อสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ กล่าวคือ^{56/}

ก. เชื่อกันว่าผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จะกระจาย (spread) ไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ซึ่งผลประโยชน์เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดด้วยการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะเมื่อเกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จะเกิดพลังต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ เช่น การเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ที่มีต่อแรงงาน การมีผลิตภาพสูงขึ้น การมีค่าจ้างสูงขึ้น หรือการที่ราคาลดลงเพราะการผลิตเพิ่มขึ้น ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ข. ปัญหาต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งปัญหาความยากจนจะไม่เกิดขึ้น หรือจะได้รับการแก้ไขโดยอัตโนมัติโดยรัฐบาล ด้วยการใช้นโยบายต่าง ๆ โดยถูกต้องเหมาะสม

ค. มีความเชื่อว่าเรื่องของความยากจนหรือการกระจายรายได้ไม่ควรถูกเป็นเรื่องที่จะต้องสนใจมากนักในระยะแรกเริ่มของการพัฒนา เพราะประเทศมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างทุน โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และความสามารถในการผลิตในระบบเศรษฐกิจก่อน เพื่อว่าจะได้สามารถปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของสังคมให้ดีขึ้นได้ในภายหลัง

อย่างไรก็ดี มีการวิจารณ์เหตุผลดังกล่าวกันมากมาย (ตั้งแต่ระยะแรกที่มีการใช้กลยุทธ์แบบเน้นการเจริญเติบโต) เช่น ข้อวิจารณ์ที่ว่า การเจริญเติบโตไม่จำเป็นจะต้องเป็นไปในลักษณะที่กล่าวในเหตุผลข้อแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องนี้

เฉพาะบางอย่างของสังคม เช่น ในกรณีที่มีข้อจำกัดในการเข้าสู่ตลาด (restrictions to entry) ของผู้ผลิต ทำให้มีการผูกขาด ซึ่งผลประโยชน์ต่าง ๆ ของการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจจะตกอยู่กับคนรวยอยู่แล้ว นอกจากนี้ เหตุผลข้อสองยังตั้งบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่ารัฐบาลเป็นประชาธิปไตย หรือห่วงใยสนใจในความเป็นอยู่หรือผลประโยชน์ของคนจน ดังนั้น จะมีการดำเนินนโยบายต่าง ๆ อย่างถูกต้องเที่ยงธรรม เช่น มีการเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า (progressive taxation) มีการให้บริการสังคมที่ทั่วถึง และเพื่อประโยชน์ของคนจน ซึ่งก็อาจไม่จริงเสมอไป เพราะโดยทั่วไป นอกจากว่าประเทศกำลังพัฒนามักไม่เป็นประชาธิปไตยนักแล้ว รัฐบาลยังเป็นตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพลในสังคมด้วย สำหรับเหตุผลข้อที่สามได้รับการวิพากวิจารณ์อย่างมาก กล่าวคือ ไม่จริงที่ว่าจำเป็นต้องมีความยากจนของมวลชนในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อให้การสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจเป็นไปได้ มีการพบว่า เกษตรกรรายย่อยอาจออมในสัดส่วนที่สูงกว่าเจ้าของที่ดิน นอกเหนือจากการเป็นผู้มีผลิตภาพในระบบเศรษฐกิจมากกว่า

7.2 ที่มาของกลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการเจริญเติบโตพร้อม ๆ กับความเท่าเทียมกัน

เมื่อความเข้าใจในเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจมีมากขึ้น และมีการหันมาให้ความสนใจกับผลอันไม่พึงประสงค์ที่เกิดจากการเน้นการเจริญเติบโต (เช่น ปัญหาความยากจน การกระจายรายได้ การว่างงาน ฯลฯ) มากขึ้น กลยุทธ์การพัฒนาแนวใหม่ที่เน้นให้ความสำคัญกับปัญหาด้านอื่น เช่น การว่างงาน การกระจายรายได้ หรือความยากจน ก็ได้รับการพัฒนาขึ้น ในปี 1969 องค์การกรรมระหว่างประเทศ (International Labour Organization : ILO) ริเริ่มพัฒนากลยุทธ์ที่เน้นการจ้างงาน (employment orientation)^{57/} ด้วยการส่งคณะผู้เชี่ยวชาญไปยังประเทศต่าง ๆ เพื่อศึกษาแนวทางที่จะสร้างงานเพิ่ม แต่การศึกษาในระยะต่อมาชี้ว่า รากเง้าของปัญหาความยากจน มิใช่เรื่องของการว่างงาน แต่เป็นเรื่องของการจ้างงานที่มีผลิตภาพต่ำ (low-productivity employment)^{58/} กล่าวคือ คนจนคือคนทำงานหนัก ชั่วโมงการทำงานยาวนาน แต่เป็นการทำงานที่ค่อนข้างจะไม่มีประสิทธิภาพ หรือก็คือประโยชน์แรงงาน (labour utilization) ต่ำเกินไปนั่นเอง

ประโยชน์แรงงานต่ำเกินไปเนื่องมาจากสาเหตุ 3 ประการคือ

- การที่แรงงานมีระดับความเป็นอยู่และการบริโภคที่ต่ำ (เพราะการขาดโภชนาการที่ดี ขาดการศึกษา และสุขภาพอนามัยไม่ดี) ทำให้ไม่สามารถจะใช้ประโยชน์แรงงานเหล่านี้ได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ (กล่าวอีกนัยหนึ่ง แรงงานเองไม่อยู่ในสภาพที่จะทำประโยชน์ได้มากกว่านี้ หรือดีกว่านี้)

- ทักษะที่มีผลต่อการยอมรับหรือไม่ยอมรับงานบางชนิด เช่น ทักษะคติในเรื่องวรรณะในอินเดียทำให้ไม่ยอมทำงานบางประเภท หรือทำงานบางประเภทไม่ได้ การใช้ประโยชน์แรงงานจึงต่ำ หรือทัศนคติที่ว่าการทำงานเกษตรเป็นงานต่ำ ทักษะคติในเรื่องของการรับราชการ ฯลฯ ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อปัญหาการใช้ประโยชน์แรงงาน

- การขาดแคลนสถาบันบางประเภทในระบบเศรษฐกิจ หรือการที่สถาบันเหล่านี้อ่อนแอเกินไป ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้การใช้ประโยชน์แรงงานต่ำเกินไป เช่น การไม่มีระบบการถือครองที่ดินที่เหมาะสม สิ่งอำนวยความสะดวกทางสินเชื่อที่ไม่กระจายไปอย่างทั่วถึงหรือเพียงพอ องค์กรแรงงานที่อ่อนแอหรือการขาดการรวมกลุ่ม ฯลฯ ล้วนแต่ส่งผลให้การใช้ประโยชน์แรงงานในระบบเศรษฐกิจไม่เหมาะสมหรือไม่ดีพอ

แนวคิดข้างต้น ทำให้การถกเถียงในเรื่องของการพัฒนาหันมาสู่ปัญหาการกระจายรายได้และความยากจน และเกิดแนวคิดใหม่ในเรื่องของกลยุทธ์การพัฒนาอันได้แก่กลยุทธ์พัฒนาแบบเน้นการเจริญเติบโต พร้อม ๆ กับความเสมอภาค (strategies for growth with equity) ซึ่งมีจุดเน้นแตกต่างกัน 3 แนวคือ^{59/} แนวที่หนึ่ง เน้นการกระจายรายได้ใหม่ก่อนการเจริญเติบโต (redistribute first then grow) แนวที่สอง เน้นการกระจายรายได้ใหม่พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโต (redistribution with growth) และแนวที่สาม เน้นการสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ (human basic needs strategy of development)

7.3 กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายรายได้ใหม่ก่อนแล้ว จึงเจริญเติบโต (redistribution first, then grow)

กลยุทธ์นี้ให้ความสำคัญอันดับแรกแก่เรื่องของการกระจายรายได้ เพราะเชื่อกันว่า กลไกปกติในระบบเศรษฐกิจทั่วไปจะไม่สามารถช่วยให้ประสบผลสำเร็จในเรื่องนี้ ประเทศหลาย ๆ ประเทศที่สนใจในกลยุทธ์นี้มองว่า ในระบบสังคมนิยมเท่านั้นที่จะใช้กลยุทธ์นี้ได้ เพราะในระบบสังคมนิยม รัฐบาลกลางสามารถที่จะ

กระจายรายได้ในสังคมใหม่ได้ทันที โดยควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยตรง สามารถสร้างโครงข่ายบริการสังคม โอนเงินเพื่อการบริโภค ใช้ระบบสหกรณ์ หรือเครื่องมืออื่น ๆ เพื่อผลประโยชน์ของมวลชน

อย่างไรก็ดี การใช้กลยุทธ์นี้ในบางประเทศ (เช่น พม่า กานา จาไมกา) ปรากฏว่า ไม่ประสบผลในเรื่องของการกระจายรายได้ใหม่อย่างที่คาด ส่วนในประเทศจีน การพัฒนาเป็นสังคมนิยมเริ่มด้วยการนำเอาทรัพย์สินของนายทุนและเจ้าของที่ดินมาแบ่งในระหว่างผู้ผลิตรายย่อย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดระบบให้ส่วนรวมเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพย์สิน ปรากฏว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นทันทีคือ การกระจายรายได้ใหม่ของสังคม ผลกระทบในระยะยาว (ที่สำคัญกว่า) ก็คือ ผลผลิตภาพที่สูงขึ้นของสังคม เพราะการใช้โรงงาน ไร่นา อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น ภายใต้ระบบการเป็นเจ้าของแบบใหม่ นี้ แสดงว่าการจัดการทรัพย์สินเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะจะกำหนดผลด้านการกระจายรายได้ (redistribution effect) ในระยะยาวของสังคม

ประเทศที่ใช้กลยุทธ์การพัฒนาดังกล่าว จะต้องมีการจัดสรรส่วนเกินในระบบเศรษฐกิจ ประเทศรัสเซียได้ใช้กลยุทธ์การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นฐาน (basic-industry) คือ การลงทุนในการผลิตสินค้าที่เป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานที่จำเป็นต่อการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ โดยการใช้มาตรการลดการบริโภคและดึงส่วนเกินจากประชาชนทั่วไป ซึ่งก็สามารถจำกัดความไม่เสมอภาคของคนในสังคมได้ในระดับหนึ่ง เพราะรายได้จากทรัพย์สินตกอยู่กับรัฐ สำหรับประเทศจีน ซึ่งพยายามที่จะใช้กลยุทธ์ที่สมดุลกว่า โดยการส่งเสริมให้มีการกระจายอุตสาหกรรมหนักขนาดเล็กที่เน้นการใช้แรงงานไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศ สามารถมีการกระจายรายได้ที่เสมอภาคขึ้น ทั้ง ๆ ที่ยากจนกว่า

แม้ว่าจะมีการใช้กลยุทธ์นี้ในประเทศสังคมนิยม แต่ประเทศทุนนิยมบางประเทศก็มีการปรับใช้กลยุทธ์นี้ร่วมกับกลยุทธ์อื่น ๆ โดยการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้เหมาะสมขึ้น เช่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ เป็นต้น

7.4 กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายรายได้ใหม่พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโต (redistribution with growth : RWG)

เพื่อหลีกเลี่ยงผลที่ไม่พึงประสงค์ของการพัฒนาแบบเน้นการเจริญเติบโต และการใช้กลยุทธ์สุดโต่ง (extreme) โดยการเข้าควบคุมการดำเนินกิจกรรมในระบบเศรษฐกิจโดยรัฐ ตามแนวทางการกระจายรายได้ก่อนจึงเจริญเติบโต กลยุทธ์อีกแนว

หนึ่งก็ได้รับการพัฒนาขึ้น หนังสือเล่มสำคัญที่เสนอแนวคิดใหม่นี้ก็คือ หนังสือชื่อ Redistribution with growth ที่เขียนโดย Hollis Chenery และคนอื่น ๆ ที่ตีพิมพ์ในปี 1974^{60/} แนวคิดพื้นฐานของ RWG ก็คือว่า รัฐบาลควรใช้นโยบายเพื่อให้รูปแบบของการพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่จะทำให้ผู้ผลิตที่มีรายได้น้อย (ซึ่งในประเทศส่วนใหญ่จะอยู่ในภาคเกษตรและในธุรกิจหรือกิจการขนาดเล็กในเมือง) มองเห็นโอกาสที่ดีขึ้นในการหารายได้ และในขณะเดียวกันได้รับทรัพยากรที่จำเป็นต่อการที่จะฉวยประโยชน์จากโอกาสที่มีให้เหล่านั้น^{61/}

7.4.1 มาตรการและเครื่องมือของกลยุทธ์แบบเน้นการกระจายรายได้ใหม่พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโต

กลยุทธ์ RWG ประกอบด้วยการใช้มาตรการหรือใช้เครื่องมือทางนโยบายสำคัญ ๆ 6 ประเภทคือ

ก. มาตรการที่จะสามารถบิดเบือนราคาของแรงงานและทุนซึ่งจะกระตุ้นให้มีการจ้างแรงงานไร้ฝีมือ

ข. จัดสรรการลงทุนโดยตรงในด้านต่าง ๆ ที่มีผลโดยตรงต่อคนยากจน เช่น การลงทุนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงที่ดิน หรือการผลิตขนาดเล็กต่าง ๆ

ค. มาตรการขยายการศึกษา เพื่อเพิ่มอัตราการรู้หนังสือ ความชำนาญและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงเศรษฐกิจสมัยใหม่

ง. ใช้นโยบายการคลัง โดยการเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า (progressive tax) มากขึ้น และจัดสรรงบประมาณไปสู่เรื่องของบริการสังคมในด้านต่าง ๆ สำหรับคนจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาหาร ยารักษาโรค เป็นต้น

จ. แทรกแซงตลาดสินค้า เป็นการช่วยเหลือผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ยากจน

ฉ. พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้คนงานที่มีรายได้น้อยมีผลิตภาพสูง

มาตรการหรือเครื่องมือดังกล่าวข้างต้น อาจจะถูกนำมาใช้ผสมในรูปแบบแตกต่างกันตามสถานการณ์ของประเทศ ตัวอย่างเช่น ประเทศที่มีภาคชนบทขนาดใหญ่ เช่น อินเดีย ก็มักได้รับคำแนะนำให้ใช้กลยุทธ์นี้ในลักษณะที่เน้นการกระจายความเสมอภาคสู่ชนบท (rural-base, equity-oriented development strategy)

เนื่องจากว่า สำหรับประเทศกว้างใหญ่ที่มีภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ขนาดเล็ก การดึงเอาแรงงานส่วนเกินจากภาคเศรษฐกิจดั้งเดิมมาใช้ได้หมดต้องใช้เวลาานมากกว่า จะสามารถบรรลุเป้าหมายการกระจายรายได้ที่น่าพอใจระดับหนึ่ง กลยุทธ์ลักษณะนี้จึงเน้นในเรื่องของการพัฒนาชนบท (rural development) สำหรับประเทศที่ภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ค่อนข้างใหญ่ เมื่อเปรียบเทียบกับภาคเศรษฐกิจดั้งเดิม การพัฒนาเป็นระบบเศรษฐกิจทันสมัยมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาน้อยกว่าและในขณะเดียวกันประเทศเหล่านี้จะมีส่วนเกินในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่มากพอที่จะกระจายไปสู่ภาคเศรษฐกิจดั้งเดิม โดยใช้มาตรการด้านบริการสังคมและโครงการพัฒนาชนบทต่าง ๆ ควบคู่กันไป

7.4.2 ข้อวิจารณ์กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายรายได้ใหม่พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโต

กลยุทธ์ RWG ดึงดูดความสนใจของประเทศที่ต้องการเห็นการปรับปรุงสวัสดิการของประเทศโลกที่สาม เพราะสามารถจะหลีกเลี่ยงการปฏิวัติอย่างรุนแรงทางสังคม อย่างไรก็ตาม วิจารณ์ว่ากลยุทธ์ RWG ก็ยังไม่เพียงพอ ด้วยเหตุผลอย่างน้อย 3 ประการคือ

ก. บ่อยครั้งที่การใช้มาตรการต่าง ๆ ไม่ประสบผลตามที่ต้องการ เช่น การยกระดับราคาสินค้าเกษตร หรือการส่งเสริมการใช้เทคนิคที่เน้นการใช้แรงงานไม่มีผลต่อการเพิ่มรายได้ หรือการเพิ่มการจ้างงาน กล่าวคือ ราคาสินค้าเกษตรที่เพิ่มขึ้นทำให้ค่าจ้างในอุตสาหกรรมสูงขึ้น (เพราะราคาอาหารสูงขึ้น ค่าครองชีพสูง นายจ้างจึงต้องเพิ่มค่าจ้าง) ซึ่งจะไปเพิ่มอยู่ในราคาสินค้าที่เกษตรกรซื้อ หรือลดอัตราค่าจ้างที่แท้จริง จึงไม่มีผลใด ๆ ในการเพิ่มรายได้ของคนงาน

ข. มักมีการเพิกเฉยต่อการเสนอบริการสังคมที่สำคัญจริง ๆ เช่น บริการสังคมที่จะสนองต่อความจำเป็นพื้นฐาน (basic needs) ของคนงาน โดยอาจเป็นเพราะการไม่สำรวจให้ดีพอ หรือบางทีสำรวจแล้วรู้ว่าความต้องการอยู่ที่ไหน แต่มิได้เสนอบริการเหล่านั้นให้ หรือบางครั้งบริการก็ไปไม่ถึงมือผู้ที่เดือดร้อนจริง ๆ เพราะการขาดองค์การการจัดการที่ดีพอ หรือเพราะข้อติดขัดในทางปฏิบัติบางประการ

ค. การเน้นในเชิงเศรษฐกิจมากไปของกลยุทธ์นี้ ทำให้เกิดการลบล้างของวัตถุประสงค์จริง ๆ ซึ่งก็คือการจัดความยากจนในทางกายภาพ และสร้างโอกาสแก่มนุษย์ทุกคนในสังคม ให้มีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพของตน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคมค่อนข้างมาก

7.5 กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายสิ่งจำเป็นพื้นฐาน ไปสู่มวลชนหรือการสนองต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ของมนุษย์ (the basic needs strategy)

7.5.1 ลักษณะของกลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการสนองต่อ ต่อความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์

แนวคิดพื้นฐานของกลยุทธ์การพัฒนาแนวนี้ ก็คือว่า การพัฒนาจะต้องเป็นเรื่องของการยกระดับความเป็นอยู่ของคนยากจนให้ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว และสร้างโอกาสให้คนเหล่านี้สามารถที่จะพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพที่มีอยู่ ดังนั้น ก็หมายความว่า ความจำเป็นพื้นฐาน (basic needs) ของคนยากจนในโลกนี้ จะต้องได้รับการสนองตอบและจะต้องมีการสร้างขอบข่ายการดำเนินการภายในประเทศ และระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างสม่ำเสมอในแนวทางของการพึ่งตนเอง (self reliance)

จะเห็นได้ว่า ในขณะที่กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายรายได้พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโต (RWG) เน้นที่การเพิ่มขึ้นในผลิตภาพ (productivity) และอำนาจซื้อ (purchasing power) ของคนจน กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ (BN) เน้นถึงการจัดหาและดำเนินการให้สิ่งจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ตกถึงมือของคนยากจนอย่างเพียงพอ เราอาจสรุปลักษณะพิเศษเฉพาะของกลยุทธ์นี้ได้ดังนี้^{62/}

ก. กลยุทธ์ BN เน้นว่า การสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีอันดับความสำคัญสูง (high priority) ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่อจะไปเพิ่มผลิตภาพของคน แต่เป็นจุดมุ่งหมายในตัวของมันเอง เพราะจะครอบคลุมทั้งคนจนที่ไม่สามารถทำงาน เช่น เด็ก คนแก่ คนเจ็บ คนทุพพลภาพ และคนที่แข็งแรงแต่ว่างงาน การเพิ่มผลิตภาพ (ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการในสิ่งจำเป็นพื้นฐานได้รับการตอบสนอง) จึงเป็นเพียงผลพลอยได้

ข. กลยุทธ์ BN เน้นถึงความสำคัญของความพยายามที่จะลดปัญหาความขาดแคลนยากจน ตันคั้น ดังนั้น จึงสอดคล้องเหมาะสมอย่างมากกับสังคมที่มีการกระจุกตัวของความยากจนสัมบูรณ์ (absolute poverty) หรือมีประชาชนจำนวนมากที่มีชีวิตอยู่ในระดับยากจน

ค. กลยุทธ์ BN เน้นถึงการจัดการด้านอุปทาน (supply management) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเปลี่ยนผ่าน (transition) ของสังคม (จากสังคมเดิมที่มีปัญหาการขาดแคลนสิ่งจำเป็นพื้นฐาน ผู้สังคมที่ได้รับการแก้ปัญหาและประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี กล่าวคือ จะต้องจัดการในด้านอุปทานอย่างดี เพื่อว่าประโยชน์ด้านรายได้ที่คนจนจะได้รับจะไม่ถูกทำให้หมดไปด้วยการเพิ่มขึ้นในราคาสินค้า บริการ ที่คนเหล่านี้ต้องจ่ายใช้สอย ดังนั้น เป้าหมายของ BN ไม่ใช่แค่เป้าหมายด้านการบริโภคที่ควรจะได้รับ การตอบสนอง แต่ยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต และการกระจายผลผลิตไปสู่คนยากจน

ง. การเน้นที่การเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตใหม่ของผู้สังคม ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในบทบาทของรัฐบาล การพยายามสนองต่อความจำเป็นพื้นฐาน ต้องไม่ละทิ้งเรื่องของการจัดให้มีสินค้าและบริการในตลาด ที่สำคัญก็คือต้องจัดให้มีบริการสาธารณะ เช่น การศึกษา การสาธารณสุข การอนามัย การมีน้ำดื่ม น้ำใช้ ฯลฯ ปัญหาของกลยุทธ์ BN มิใช่เรื่องของความพยายามแจกแจงว่าความจำเป็นพื้นฐานแปลว่าอะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง ไม่ใช่เรื่องทางการคลังหรือการเงินหรือทางเศรษฐศาสตร์ ในแง่ที่จะเอาเงินทุนหรือทรัพยากรมาจากไหน ด้วยวิธีใด เพื่อจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่ต้องการ แต่เป็นเรื่องของการทำให้ผู้ที่ต้องการสามารถเข้าถึงหรือเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ (access) และการส่งให้ถึงมือ (delivery) ของคนที่ต้องการสิ่งเหล่านั้นได้จริง ซึ่งเรื่องนี้ทำให้ต้องมีการวิเคราะห์โครงสร้างสถาบัน การเมือง เพื่อจะได้หาหนทางหรือแก้ไขโครงสร้างต่าง ๆ เพื่อให้มีลักษณะเอื้ออำนวยต่อการจัดสรรสิ่งจำเป็นพื้นฐานของผู้สังคมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถคงอยู่ได้อย่างถาวร

จ. บางครั้งจะมีการระบุถึงสิ่งจำเป็นพื้นฐานในรูปของคุณลักษณะ (characteristics) แทนที่จะอยู่ในรูปของสินค้าหรือบริการ เช่น ในเรื่องอาหารจะนับแคลอรีแทนที่จะพูดถึงจำนวนข้าวเจ้าหรือประเภทของอาหาร ซึ่งการเปรียบเทียบรายได้นั้นจะแตกต่างกันไปภายใต้ 2 รูปแบบนี้ เช่น คนสองคนอาจมีเงินได้เท่ากัน มีเงินซื้อข้าวเจ้าได้จำนวนเท่ากัน แต่ในแง่ของความสามารถในการสนองต่อความต้องการด้านอาหาร สองคนนี้อาจไม่เท่ากัน (แล้วแต่ว่าจะใช้จ่ายไปในการซื้ออะไร) ให้แคลอรีต่างกันอย่างไร)

ฉ. ถ้าใช้กลยุทธ์ BN ก็หมายความว่า จะมีขีดจำกัดบางอย่างเกิดขึ้นในตลาดของผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับระบบเศรษฐกิจที่เริ่มต้นโดยมีความไม่เสมอภาคและความยากจนอย่างมาก ในระบบเศรษฐกิจเหล่านี้ การตัดสินใจในการผลิตเพื่อสร้างสิ่งจำเป็นพื้นฐานให้เพียงพอ จะแยกออกจากการตัดสินใจในเรื่อง

ของการบริโภคในตลาด เพราะเราให้ความสำคัญกับการสร้างสิ่งจำเป็นพื้นฐานมากกว่า ทางเลือกอีกอย่างก็คือจะต้องมีการใช้ภาษีทางอ้อมหรือการให้การอุดหนุนเพื่อสร้าง อิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริโภคสินค้าในตลาด เพื่อให้การตัดสินใจใน ด้านการผลิตสิ่งจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์เป็นไปได้ด้วยดี โดยคนที่ไม่อยู่ในกลุ่มเป้าหมาย ไม่เดือดร้อน

ข. สิ่งจำเป็นพื้นฐานอาจขยายขอบเขตกว้างขึ้น โดยให้รวมถึงสิ่งจำเป็นที่ไม่ใช่วัตถุ (non-material needs) เช่น การมีเป้าหมายของชีวิตและเป้าหมายในการทำงาน ความเป็นอิสระทางการเมือง การพึ่งตนเองได้ ฯลฯ นอกเหนือไปจากสิ่งจำเป็นทางวัตถุ (material needs) เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย การอนามัย ฯลฯ ซึ่งในแง่นี้ก็หมายความว่า การใช้กลยุทธ์ BN จะมีการเน้นการเปลี่ยนแปลงในสถาบัน องค์การ ทัศนคติ มากพอ ๆ กับการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ

7.5.2 ปัจจัยที่ต้องพิจารณาในการใช้กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้น การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์

ด้วยลักษณะดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า กลยุทธ์นี้จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อ ระบบเศรษฐกิจนั้น ๆ มีโครงข่ายทางการเมือง (political framework) ที่จะทำให้การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติเป็นไปได้อย่างได้ผล นั่นก็หมายความว่า เงื่อนไขข้อแรกของการใช้กลยุทธ์ก็คือ ต้องมีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจใหม่ เพื่อให้เกิดความเห็นร่วมกัน และเกิดการร่วมมือกันในการใช้กลยุทธ์นี้ ซึ่งเรื่องนี้จะมีความเป็นไปได้หรือไม่เพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศ สิ่งที่ต้องพิจารณานอกเหนือไปจากเรื่องการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ของอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจ ได้แก่

-ในเรื่องของบริการสาธารณะ (public services) ต้องมีการพิจารณาว่า รัฐบาลควรดำเนินการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานแบบใด ทำอย่างไรจึงจะให้ผลประโยชน์ของบริการเหล่านี้ตกถึงกลุ่มเป้าหมายได้จริง ๆ

-ในเรื่องของการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น การใช้กลยุทธ์นี้จะประสบผลอย่างดีก็โดยความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น สิ่งสำคัญที่ต้องมีการพิจารณาในเรื่องนี้ ได้แก่ ทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการร่วมมือมากขึ้น ต้องมีการกระจายอำนาจในลักษณะใด จึงจะทำให้การใช้กลยุทธ์นี้มีประสิทธิภาพ และจะผนวกหรือ

ผสมผสานโครงการของท้องถิ่นเข้าเป็นส่วนหนึ่งในแผนแห่งชาติอย่างไร และจะทำให้เป็นโครงการที่ต่างชาติจะให้การช่วยเหลือได้อย่างไร

-ในเรื่องของสัญญาและแรงจูงใจ กลยุทธ์นี้ต้องอาศัยสัญญาและแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการผลิต หรือใช้จ่ายในตลาดในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการใช้กลยุทธ์ BN ดังนั้นจึงต้องมีการพิจารณาในด้านนี้ เช่น ต้องพิจารณาว่าทำอย่างไรจึงจะหันเหความสามารถในการผลิตที่มีอยู่ของสังคม (ซึ่งมักใช้ไปในการผลิตเพื่อสนองตอบต่ออุปสงค์ของคนรวย) ไปสู่การผลิตสิ่งจำเป็นสำหรับคนจน หรือพิจารณาว่าเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของ BN ควรจะใช้วิธีเข้าควบคุมโดยตรง (เช่น การห้ามผลิตสินค้าบางชนิด เพื่อให้มีทรัพยากรไปใช้ผลิต BN) หรือใช้วิธีสร้างอิทธิพลต่อราคาเพื่อให้สัญญา หรือจูงใจไปในแนวทางที่ต้องการได้อย่างไร

-ในเรื่องของความลงรอยของวัตถุประสงค์ในการสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐานและวัตถุประสงค์อื่น ๆ ของสังคม แม้ว่าการสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐานจะมีอันดับความสำคัญสูง แต่ก็มิใช่วัตถุประสงค์เดียวของการพัฒนา เราจึงต้องพิจารณาว่า มี trade-off อะไรในระดับไหน และจะสามารถใช้กลยุทธ์อะไรบ้างภายหลังจากการบรรลุเป้าหมายด้านความจำเป็นพื้นฐาน ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอื่น (ได้แก่ การพัฒนาพื้นฐานของการช่วยเหลือตนเอง มีความคล่องตัวมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจในลักษณะที่สามารถลดการพึ่งพิงสินค้าเฉพาะอย่าง ตลาดเฉพาะแห่ง และสามารถบรรลุเป้าหมายในด้านสภาพแวดล้อม เป็นต้น)

คำตอบสำหรับเรื่องดังกล่าวข้างต้นอาจจะหลากหลาย หรือยังไม่แน่ชัด เพราะในบางเรื่องคำตอบขึ้นอยู่กับอย่างมากต่อลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม และในบางครั้งเรื่องบางเรื่องก็ยังไม่หาข้อสรุปไม่ได้ แท้ที่จริงแล้วประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทุก ๆ เรื่องดังกล่าวข้างต้น ควรจะได้รับการทบทวน รวบรวม วิเคราะห์ และทดลองต่อไป

7.5.3 มาตรการและเครื่องมือ และการดำเนินการภายใต้กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์

กลยุทธ์การพัฒนาแนวนี้จะประกอบด้วยการดำเนินการในด้านสำคัญ ๆ

ดังนี้

ก. เริ่มจากการสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐานทางวัตถุของประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งยากจน ทั้งนี้ สิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับมนุษย์ และเครื่องใช้หรือเครื่องวัด (indicators) ที่สัมพันธ์กับสิ่งจำเป็นชนิดหนึ่ง ๆ มีดังนี้³⁷

- อาหาร : food (วัดด้วยจำนวนอุปทานแคลอรีต่อหัว หรือ ร้อยละของอุปทานแคลอรีต่อความต้องการของร่างกาย)
- การศึกษา : education (วัดด้วย อัตราการรู้หนังสือหรือ ร้อยละของประชาชนที่มีอายุระหว่าง 5-14 ปีที่สมควรเรียน ชั้นประถม)
- สุขภาพอนามัย : health (วัดด้วย ความยืนยาวของอายุ)
- การสาธารณสุข : sanitation (วัดด้วย อัตราการตายของทารก และ/หรือร้อยละของประชาชนที่มีโอกาสใช้บริการด้านสาธารณสุข)
- อุปทานน้ำดื่มน้ำใช้ : water supply (วัดด้วย อัตราการตายของทารกและ/หรือร้อยละของประชาชนที่ได้ใช้บริการน้ำดื่ม น้ำใช้)
- ที่อยู่อาศัย : housing (ยังไม่มีเครื่องวัดที่น่าพอใจ)

นอกจากนั้น ยังต้องพยายามสนองตอบต่อความจำเป็นที่มีชีวิต เช่น การสร้างให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง การสามารถที่จะพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลต่อตนเอง และการมีโอกาสดังกล่าวจะได้พัฒนาตนเองเต็มตามความสามารถ

ข. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านกรกระจายรายได้ โครงสร้างการผลิตและการกระจายการค้าระหว่างประเทศ และโครงสร้างการบริโภค รวมทั้งการพยายามก่อให้เกิดการขยายตัวของบริการสาธารณสุขและปรับโครงสร้างใหม่เพื่อให้ถึงมือของคนจน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในระดับท้องถิ่นเหล่านี้มีส่วนร่วมมากขึ้นในโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยรัฐ

ค. ให้ลำดับความสำคัญที่สูงกับการผลิตอาหารเพื่อใช้บริโภคภายในประเทศ ให้ความสำคัญกับการผลิตในภาคการเกษตร เนื่องจากคนส่วนใหญ่(ที่ยากจน) อาศัยหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับภาคเกษตร

ง. เพื่อเป็นการสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในชนบท จะต้องมีการดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้สินเชื่อ บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งการช่วยเหลือทางด้านการศึกษา เช่น เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ ตกถึงมือของเกษตรกร

รายย่อยจริง ๆ และสร้างความเชื่อมั่นในด้านของราคา การดำเนินการให้มีที่ดินทำกิน และการสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องของสิทธิในการถือครองที่ดิน

จ. สร้างกลไกที่จะช่วยให้เกษตรกรรายย่อย กลุ่มคนยากจนมีโอกาสเข้าถึงบริการต่าง ๆ ที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นบริการด้านการเงิน ด้านการตลาด หรือบริการด้านข่าวสาร

ฉ. สร้างแรงจูงใจในการใช้เทคนิคการผลิตแบบเน้นการใช้แรงงาน เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มี และเพื่อให้โอกาสแก่คนเหล่านี้

ช. จัดหาบริการสังคมระดับกลาง เช่น คลินิก โรงเรียน (ระดับมัธยม และระดับเทคนิค) สำหรับประชาชนในท้องถิ่นด้วย รวมทั้งสนับสนุนการกระจายการลงทุนไปสู่ท้องถิ่น เพราะแนวทางนี้จะช่วยลดการย้ายถิ่น การอพยพเข้าสู่เมืองใหญ่ ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาชนบทในทางหนึ่ง ยังเป็นการช่วยประหยัดต้นทุนบริการต่าง ๆ ในเมือง

นักเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อในแนวการพัฒนาตามกลยุทธนี้ต่างเห็นว่ากลยุทธนี้จะช่วยแก้ปัญหาความยากจน ความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้ การว่างงานซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมากได้ และการพัฒนาแนวนี้จะเป็นการปรับพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจให้อึดอำนวยการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอในระยะยาว ในรูปแบบของการช่วยเหลือตนเอง อย่างไรก็ตาม ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์กลยุทธการพัฒนาแบบเน้นการสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐาน ข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่สำคัญคือ ข้อวิจารณ์ที่ว่า ในความพยายามที่จะสนองตอบต่อความจำเป็นพื้นฐาน อัตราการเจริญเติบโตจะลดลง ทั้งนี้เพราะเงินทุนหรือทรัพยากรที่ต้องใช้เพื่อจัดหาสินค้า บริการ และสวัสดิการหรือบริการสังคมเพื่อสนองตอบต่อความต้องการในเรื่องสิ่งจำเป็นพื้นฐานดังมาจากเงินออม หรือดังมาจากการลงทุนที่มีผลิตภาพสูงกว่า นอกจากนี้ยังส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงาน (work effort) ซึ่งทั้งสามตัวนี้เป็นปัจจัยสำคัญหรือน้ำมันหล่อลื่นของการเจริญเติบโต

แต่ที่จริงแล้ว ข้อวิจารณ์นี้ไม่จริงเสมอไป มีหลายประเทศที่สามารถดำรงรักษาระดับการเจริญเติบโตได้ในระดับเหนือกว่าเกณฑ์เฉลี่ยโดยทำการปรับปรุงในด้าน basic needs ไปพร้อม ๆ กัน หรือถ้าจริงก็จะจริงเฉพาะในช่วงของการเปลี่ยนผ่าน (transition) ไปสู่สังคมใหม่ที่มีการจัดหาและกระจายสิ่งจำเป็นพื้นฐานไปสู่มือของประชาชน เมื่อผ่านจุดนี้แล้วหรือเมื่อประชาชนส่วนใหญ่ (ซึ่งยากจน) ได้รับสิ่งจำเป็นพื้นฐานในระดับสมควรแล้วเชื่อว่าจะทำให้อัตราการเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นได้อย่างรวดเร็ว เพราะการที่คนส่วนใหญ่รู้หนังสือ (มีความรู้มากขึ้น) มีอายุยืนยาวขึ้น สุขภาพดีขึ้น

รวมทั้งการลดลงในอัตราการตายของทารก ล้วนแล้วแต่มีผลให้พลังในการผลิตของสังคม รวมทั้งผลิตภาพสูงขึ้น^{64/}

กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ยังได้รับการยอมรับว่า เป็นกลยุทธ์ที่ดีอย่างหนึ่งในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้เนื่องจากว่าประชาชนที่ขาดแคลนสิ่งจำเป็นพื้นฐาน (basic needs) ส่วนใหญ่เป็นคนในชนบท และการพัฒนาชนบทก็เป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ (สังคม) อย่างสม่ำเสมอถาวรในระยะยาวเป็นไปได้

สรุป

วัตถุประสงค์ในทางเศรษฐกิจของประเทศโดยทั่วไปมีอยู่ 4 ประการคือ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ความมีเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ และความยุติธรรมทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจด้านใดด้านหนึ่ง อาจขัดขวางการบรรลุวัตถุประสงค์ด้านอื่น จึงต้องมีการจัดอันดับความสำคัญของวัตถุประสงค์ และเลือกใช้กลยุทธการพัฒนาที่เหมาะสม

กลยุทธการพัฒนาคือแนวทางในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ กลยุทธการพัฒนาจะประกอบด้วยส่วนผสมของนโยบาย (มาตรการและเครื่องมือ) และการดำเนินการด้านอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กันอย่างดี ซึ่งเมื่อนำมาปฏิบัติแล้วจะช่วยให้ประเทศสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาและบรรลุจุดมุ่งหมายของการพัฒนาคือการที่คนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

สาระสำคัญเกี่ยวกับกลยุทธการพัฒนาที่ศึกษาในบทนี้ได้แก่

1. กลยุทธการพัฒนาแบบสมดุล หมายถึง การพัฒนาที่สมดุลในทุกส่วนของระบบเศรษฐกิจ หรือการทุ่มการลงทุนอย่างยาวนานใหญ่เพื่อให้เกิดอุตสาหกรรมหลาย ๆ ชนิดพร้อม ๆ กัน หรือการพัฒนาโดยสมดุลในระหว่างภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดการสนับสนุน เกื้อหนุน ซึ่งกันและกันในการสร้างความเจริญเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจโดยส่วนรวม
2. กลยุทธการพัฒนาแบบไม่สมดุล คือ การหันเหการลงทุนมาสู่กิจกรรมที่จะก่อให้เกิดผลเชื่อมโยง (linkages) ให้มากที่สุดและเร็วที่สุด เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจขยายตัวออกไปและพัฒนาได้ดีขึ้น
3. และการพัฒนาอุตสาหกรรมจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของการเลือกขนาด ประเภทของอุตสาหกรรม การเลือกเทคนิคการผลิต และการใช้กลยุทธการพัฒนาที่เน้นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าและการผลิตเพื่อส่งออก

4. การพัฒนาเกษตรกรรม ต้องอาศัยกลยุทธ์ในการเพิ่มการผลิตและ ประสิทธิภาพการผลิตโดยใช้มาตรการด้านราคา สินเชื่อ การปฏิรูปที่ดิน การชลประทาน ที่มีประสิทธิภาพ การค้นคว้าพัฒนาพันธุ์พืช การเสนอบริการด้านการตลาด และข่าวสารต่าง ๆ แก่เกษตรกร รวมทั้งมาตรการรักษาระดับราคา รายได้ และการส่งเสริมการส่งออก
5. การพัฒนาเกษตรควรจะต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรม เพราะ ทั้งสองภาคเศรษฐกิจต่างก็มีส่วนเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน และต่างก็สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจโดยส่วนรวม
6. กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการส่งออกสินค้าขั้นปฐมถูกนำมาใช้ในประเทศกำลังพัฒนา เพราะลักษณะความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ และความต้องการที่จะหาเงินตราต่างประเทศเพื่อการพัฒนา แต่กลยุทธ์นี้มีจุดอ่อนโดยธรรมชาติ 2 ประการคือ การไหลตัวขึ้นลงของอุปสงค์ในระยะสั้น ที่ทำให้เกิดความไม่แน่นอนของราคาและรายได้ และการที่อัตราทางการค้า (terms of trade) ระหว่างสินค้าเกษตรส่งออกกับสินค้าอุตสาหกรรมนำเข้า มีแนวโน้มที่ลดลงในระยะยาว ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเสียเปรียบในทางการค้าระหว่างประเทศ
7. กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า เป็นเรื่องของการใช้มาตรการส่งเสริม ปกป้อง คุ่มครองอุตสาหกรรมภายใน เพื่อให้การนำเข้าลดลง แต่ปรากฏว่าการใช้กลยุทธ์นี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเพราะมาตรการปกป้อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการนำเข้า นอกจากนั้น มาตรการปกป้องคุ่มครองยังไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการปรับปรุงการผลิตและเพิ่มการจ้างงาน และยังทำให้ผู้บริโภคต้องรับภาระราคาสินค้าที่สูงและด้อยคุณภาพ
8. กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม แม้จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาแบบกลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการส่งออกสินค้าเกษตร และการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า แต่ปัญหาสำคัญก็คือ การทำให้เกิดลักษณะของการพัฒนาแบบฟุ้งฟิงมากเกินไป

9. กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการเจริญเติบโตพร้อม ๆ กับการสร้างความเท่าเทียมกัน เกิดขึ้นเพราะความล้มเหลวของกลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการเจริญเติบโต (ในแง่ของการก่อให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในสังคม) เราอาจแบ่งกลยุทธ์นี้เป็นกลยุทธ์ย่อย ๆ ที่เน้นต่างกันเป็น 3 กลยุทธ์คือ

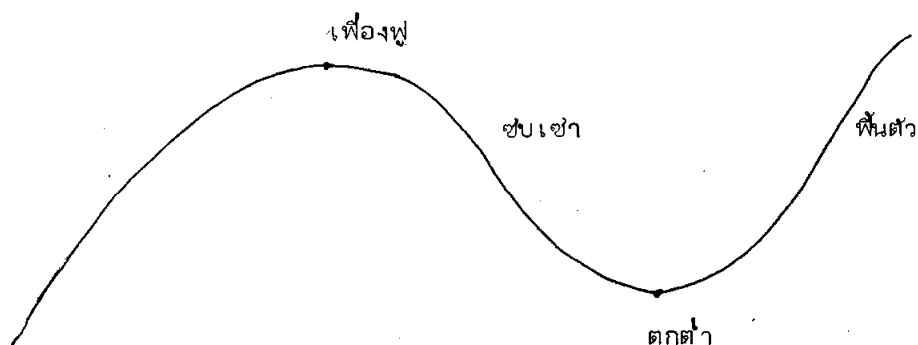
- กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายรายได้ใหม่ก่อนแล้วจึงเจริญเติบโต (redistribution first, then grow)
- กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายรายได้พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโต (redistribution with growth)
- กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายสิ่งจำเป็นพื้นฐาน (basic needs) สู่ประชาชน

- ก. กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายรายได้ใหม่ก่อน แล้วจึงเจริญเติบโต เน้นถึงการเข้าควบคุมการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการเข้าดำเนินการโดยตรงของรัฐบาล เพื่อมุ่งให้เกิดการกระจายรายได้ใหม่ที่ดีขึ้นโดยตรง
- ข. กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายรายได้พร้อม ๆ กับการเจริญเติบโตเป็นเรื่องของการสร้างโอกาสให้กับคนจน พร้อม ๆ กับการเพิ่มผลิตภาพให้กับเขาเพื่อให้คนจนสามารถฉวยโอกาสที่มีให้เน้นและเพิ่มรายได้ให้กับตนเองได้ รวมทั้ง การใช้เครื่องมือในภาครัฐบาล ที่จะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น เช่นการที่รัฐบาลเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้าขึ้น และใช้จ่ายในทางที่เป็นประโยชน์แก่คนจน หรือคนที่มีฐานะด้อยกว่าในสังคม
- ค. กลยุทธ์การพัฒนาแบบเน้นการกระจายสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับประชาชน เน้นถึงการกระจายสิ่งจำเป็นพื้นฐาน (อาหาร การศึกษา การอนามัย สาธารณะสุข น้ำดื่ม น้ำใช้ ที่อยู่อาศัย) ไปสู่ผู้ที่ขาดแคลนได้จริงและส่งเสริมให้เขามีความสามารถในการเข้าถึง (excess) บริการต่าง ๆ ที่ รัฐบาลจัดหาให้ได้จริง

เชิงอรรถ

- 1/ เราใช้คำว่าจุดมุ่งหมาย (goal) วัตถุประสงค์ (objective) และเป้าหมาย (target) ในความหมายที่แตกต่างกันดังนี้
- | | |
|--------------|---|
| จุดมุ่งหมาย | หมายถึง จุดมุ่งมั่นสุดท้ายของการทำงาน จุดมุ่งหมายจะบอกทิศทางในการทำงาน โดยปกติจะเป็นจุดมุ่งหมายระดับอุดมคติ เช่น การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคม เป็นต้น |
| วัตถุประสงค์ | หมายถึง จุดมุ่งหมายเฉพาะที่ต้องการทำให้สำเร็จตามแผนแต่ละแผน เช่น วัตถุประสงค์ในการเพิ่มผลผลิต การแก้ปัญหาการกระจายรายได้ ฯลฯ |
| เป้าหมาย | หมายถึง เป้าหมายเฉพาะที่แสดงถึงชิ้นงานที่ต้องการให้สำเร็จภายใต้เงื่อนไขของเวลา โดยแสดงให้เห็นปริมาณ คุณภาพ หรือลักษณะเฉพาะ เช่น การเพิ่มผลผลิตข้าวปีละ 2 แสนตัน การลดปริมาณคนยากจนลง 50% ใน 3 ปี การลดปริมาณคนไม่รู้หนังสือลง 70% ใน 5 ปี เป็นต้น |

- 2/ วัฏจักรธุรกิจ (business cycle) คือ การเคลื่อนไหวขึ้นลงตามปกติของเศรษฐกิจ (หรือธุรกิจ) ที่เป็นไปตามระดับของกิจกรรมทางธุรกิจในช่วงเวลาหนึ่ง โดยทั่วไปอาจจะแบ่งเป็นช่วงต่าง ๆ 4 ช่วง คือ ช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟู ช่วงเศรษฐกิจซบเซา ช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ และช่วงเศรษฐกิจฟื้นตัว และเข้าสู่ช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟูดำเนินไปเรื่อย ๆ เช่นนี้เป็นวงจร



- 3/ การได้รับส่วนแบ่งตามการมีส่วนร่วม (contribution) หมายถึง การได้รับผลตอบแทนตามสัดส่วนที่ตนมีส่วนในการสร้างผลผลิตหรือรายได้นั้น ๆ เช่น ปัจจัยการผลิตควรได้รับผลตอบแทนตามมูลค่าผลผลิตที่ตนสร้างขึ้น (value of marginal product)
- 4/ การได้รับส่วนแบ่งตามความจำเป็น (needs) เป็นแนวความคิดที่เน้นในเรื่องของความจำเป็นที่มนุษย์ต้องได้รับสินค้า (และบริการ) ต่ำสุดจำนวนหนึ่งเพื่อการมีชีวิตในระดับที่เหมาะสม นั่นคือ มีสุขภาพที่ทั้งกายและใจ สมกับการเป็นสมาชิกคนหนึ่งในสังคมที่จะสามารถพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพของตนต่อไป
- 5/ มาตรฐานในเชิงศีลธรรม (merit standard) ค่อนข้างจะเลือนลอย เพราะเป็นเรื่องของวิจารณ์ญาณส่วนบุคคลว่าจะกำหนดว่าระดับไหนจึงจะเรียกว่าเหมาะสม
- 6/ นักศึกษาอาจทบทวนความรู้ในเรื่อง นโยบายการเงินได้ในหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของทฤษฎีและนโยบายการเงินได้ทุกเล่ม
- 7/ Paul N. Rosenstein-Fiodan. "Problems of Industrialization of Eastern and Southeastern Europe" Economic Journal (June- September, 1943)
- 8/ S. Ghatak. An Introduction to Development Economics. 2nd edition. (London, Alien & Unwin, 1986) p. 97
- 9/ P.N. Rosenstein-Rodan. "Notes on the The&y of the Big Push" ใน H.S. Ellis and H.C. Wallich (eds.) Economic Development for Latin America. (New York, St Martin's Press, 1965) pp. 78-79
- 10/ Ragnar Nurkse. Problems of Capital Formation in Underdeveloped Countries. (New York, Ox-ford University Press, 1 953)

- 11/ Clarence Zuvekas, Jr. Economic Development : An Introduction.
(St. Martin's Press, 1979) p. 46
- 12/ H.W. Singer. International Development : Growth and Change.
(McGraw-Hill Book Company, 1964)
- 13/ C.P. Kindleberger. The Terms of Trade : A European Case Study.
(Technology Press/Wiley, 1'956)
- 14/ Paul Streeten. "Unbalanced Growth" Oxford Economic Papers.
Vol. 11 # 2 (1959)
- 15/ A.O. Hirschman. Strategy for Economic Development (Yale University
Press, 1958)
- 16/ E. Wayne Nafziger. The Economics of Developing Countries.
(Wadsworth Publishing Company, 1984) p. 160
- 17/ Ibid., p. 160
- 18/ Ibid., p. 161
- 19/ S. Ghatak, op. cit., p. 100
- 20/ P. Streeten, Op. cit.
- 21/ A.P. Thirwall. Inflation, Savings and Growth in Developing Economics.
(Macmillan, 1974)
- 22/ Malcolm Gillis and others Economics of Development. 2nd edition.
(W.W. Norton & Company, 1987) pp. 67-68

- 23/ B. Herrick and C.P. Kindleberger. Economic Development. 4th edition (McGraw-Hill Book Company, 1983) pp. 323-324
- 24/ B. Herrick & C.P. Kindleberger ให้นิยามคำว่า ภาคเศรษฐกิจนำว่า เป็นภาคเศรษฐกิจที่ผลผลิตมีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้และราคาค่อนข้างสูง และเป็นภาคการผลิตที่เชื่อมโยงอย่างสำคัญกับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ดู B. Herrick & C.P. Kindleberger, *ibid.*, p. 322
- 25/ อุตสาหกรรมหนัก (heavy industry) หมายถึง อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีทันสมัยแบบเน้นทุนทำการผลิตสินค้าที่มักจะถูกใช้เป็นปัจจัยการผลิตในอุตสาหกรรมอื่น ๆ ตัวอย่างของอุตสาหกรรมหนัก ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตเครื่องจักร เครื่องมือทางอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมเหล็กกล้า อุตสาหกรรมเครื่องบิน รถยนต์ ต่อเรือสินค้า ฯลฯ ส่วนอุตสาหกรรมเบา (light industry) คือ อุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคทั่ว ๆ ไป ส่วนมากเป็นอุตสาหกรรมเบาได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมอาหาร ฯลฯ
- 26/ ขนาดของการผลิต (scale of production) อาจแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ การผลิตขนาดใหญ่, กลาง และเล็ก (large scale, medium scale & small scale) การผลิตขนาดใหญ่ หมายถึง อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ใช้ทุนมากและเทคโนโลยีที่ทันสมัย หรือมีแรงงานและ/หรือบุคลากรจำนวนมาก โดยปกติจะเป็นอุตสาหกรรมที่มีลักษณะประหยัดจากขนาด (economies of scale) คือ การผลิตมาก ๆ จะลดต้นทุนหรือทำให้ประสิทธิภาพมากขึ้น อุตสาหกรรมขนาดกลาง เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้เงินลงทุนมากพอควร มีแรงงานจำนวนมาก และใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่การผลิตอาจมีขั้นต่อน้อยกว่า หรือยุ่งยากน้อยกว่า อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ อุตสาหกรรมขนาดเล็กหรืออุตสาหกรรมขนาดย่อม เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนไม่มาก และเทคโนโลยีง่าย ๆ โดยทั่วไปจะเป็นธุรกิจที่เน้นการใช้แรงงาน และทำการผลิตโดยอาศัยขั้นต่อน้อย ๆ มีการบริหารธุรกิจแบบครอบครัว
- 27/ B. Herrick & C.P. Kindleberger, *ibid.*, pp. 328-329

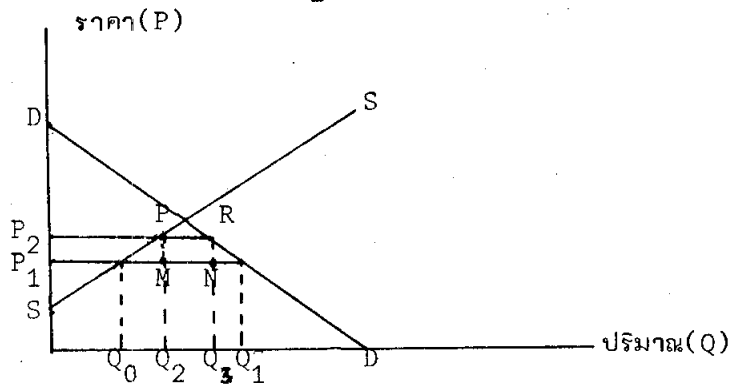
- 28/ **คูตัวอย่างใน** Thomas M. Arndt & Vernon W. Ruttan. "Resource Allocation and Productivity in National and International Agricultural Research." Seminar Report, Agricultural Development Council. Research and Training Network, New York, September 197 5
- 29/ Robert J. Alexander. A. New Development Strategy. (New York, Orbis Books, 1976) pp. 25-26
- 30/ Douglas S. Paauw. "Development Strategies in Open Dualistic Economic Planning" Experience Series No. 3. Center for Development Planning, National Planning Association (1970), p. 6
- 31/ Hla Myint. "The Classical Theory of International Trade and Underdeveloped Countries" Economic Journal. (June, 1958) pp. 317-337
- 32/ Ibid, pp. 319-322
- 33/ Engle's Law กล่าวว่่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้น สัดส่วนของการใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าเกษตรต่อรายได้จะลดลง
- 34/ จากปี 1954-1 963 อัตราการค้าของประเทศโลกที่ 3 ลดลงประมาณ 20% (การประมาณการของกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น อ้างถึงใน Muto Ichiyo. "The Free Trade Zone and Mystigue of Export-Oriented Industrialization" AMPO Special Issue (1977) p.10
ถ้าพิจารณาตัวเลขการสูญเสียรายได้เพราะการลดลงของอัตราการค้า มีงานวิจัยชี้ให้เห็นว่่า ในปี 1964 ประเทศโลกที่สามสูญเสียรายได้ 13.1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดู Raul Prebisch. "Towards a New Trade Policy for Development" Report of the First Meeting of UNCTAD, 1964 ส่วน Todaro ประมาณตัวเลขไว้ว่่าในช่วงปี 1995 - 1970 อัตราการค้าของประเทศที่พัฒนาแล้วเพิ่มขึ้นกว่า 10 % ในขณะที่อัตราการค้าของประเทศ

ในที่สุดแล้ว ลงกว่า 7% (ดู Michael P. Todaro Economic for a Developing World (Longman Group Limited, 1977) p. 297

- 35/ T. Schultz. "Economic Prospects of Primary Products" ใน Howard S. Ellis (ed.) Economic Development of latin America. (Macmillan and Co., 1963)
- 36/ C.P. Kindleberger. The Terms of Trade : A European Case Study. (Cambridge, MIT Press, 1956)
- 37/ Bhagwati. "Immiserizing Growth : A Geometrical Note" Review of Economic Studies. (June, 1958)
- 38/ Gillis and others, op. cit., pp. 426-427
- 39/ UNCTAD ย่อมาจาก United Nations Conference on Trade and Development เป็นองค์การพิเศษของสหประชาชาติที่สร้างขึ้น เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม ค.ศ. 1964 จุดประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ โดยมุ่งเร่งความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนา เพื่อกำหนดและดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการค้าและการพัฒนา เพื่อทบทวนและอำนวยความสะดวกในการประสานงานระหว่างสถาบันต่าง ๆ ในระบบสหประชาชาติที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการพัฒนา เพื่อริเริ่มดำเนินการเจรจา และให้มีการยอมรับความตกลงพหุภาคีทางการค้า และเพื่อประสานนโยบายทางการค้าและการพัฒนาของรัฐบาลและองค์การเศรษฐกิจส่วนภูมิภาค สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่เจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์
- 40/ Cartel คือการทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรในระหว่างหน่วยผลิตหรืออุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าอย่างเดียวกัน เพื่อกำหนดราคาสินค้าชนิดนั้น ๆ (โดยมากมักจะมีการกำหนดโควต้าผลผลิตหรือการลงทุนด้วย) ซึ่งการกระทำเช่นนี้ ทำให้เกิดอำนาจผูกขาดขึ้น

41/ สหภาพศุลกากร (custom union) เป็นรูปแบบหนึ่งของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ประเทศสมาชิกตกลงที่จะกำหนดพิกัดอัตราภาษีศุลกากรในอัตราเดียวกัน และปล่อยให้การค้าภายในเป็นไปในแบบเสรี การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจอาจรวมในรูปของเขตการค้าเสรี (free trade area) ซึ่งประเทศสมาชิกจะกำหนดพิกัดอัตราภาษีศุลกากรแตกต่างกันตามขนาดของประเทศ และปล่อยให้การค้าภายในเป็นไปในแบบเสรีหรือรวมกันในรูปแบบตลาดร่วม (common market) ซึ่งเป็นแบบของสหภาพศุลกากรกับการใช้นโยบายปล่อยให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานและทุนในระหว่างประเทศสมาชิกอย่างเสรี

42/ การเก็บภาษีนำเข้ามีผลให้การนำเข้าลดลง ทำให้มีการขยายการผลิตภายในประเทศ ส่งผลกระทบต่อรายได้ของรัฐบาลจากภาษีและมีผลเสียต่อการบริโภคด้วย



ตามรูป ถ้า DD' และ SS' คือเส้นดีมานด์และซัพพลายส์ของสินค้าที่กำลังพิจารณา ถ้าราคาตลาดโลกของสินค้านี้เท่ากับ OP_1 จะเห็นว่า อุปสงค์ที่มีต่อสินค้าจะเท่ากับ OQ_1 ซึ่งจะผลิตเองภายในประเทศในปริมาณ OQ_0 และนำเข้าในปริมาณ Q_0Q_1 ถ้ารัฐบาลเก็บภาษีนำเข้าสินค้านี้ จะมีผลให้ราคานำเข้าเพิ่มเป็น OP_2 การผลิตในประเทศจะเพิ่มขึ้นเป็น OQ_2 นำเข้าลดลงจาก Q_0Q_1 เหลือ Q_2Q_3 การบริโภคในระบบเศรษฐกิจลดลงเหลือ OQ_3 รัฐบาลได้รับรายได้ จากการเก็บภาษีนำเข้าเท่ากับพื้นที่สี่เหลี่ยม $MNPR$ ในกรณีที่มีการกำหนดโควตานำเข้า เช่น กำหนดโควตานำเข้าเท่ากับ Q_2Q_3 ณ ระดับราคา OP_2 ผลต่าง ๆ ก็จะเป็นเช่นเดียวกับกรณีการเก็บภาษีนำเข้า ยกเว้นว่ารัฐบาลจะไม่ได้รับรายได้จากภาษี

- 43/ Nagato & Shi Suzuki. "Asian Economic Development and Export-Oriented Industrialization with Reference to SEA". IDE Special Paper #4, (1976)
- 44/ A.O. Hirschman. "The Political Economy of Import Substituting Industrialization in Latin America" The Quarterly Journal of Economics. (Feb. 1968) p. 5
- 45/ การบิดเบือน (distortion) เป็นเรื่องของปรากฏการณ์ที่เบี่ยงเบนไปจากความจริง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าสินค้าหรือการดำเนินกิจกรรม ตัวอย่างเช่น ถ้ารัฐบาลกำหนดอัตราภาษีนำเข้าวัตถุดิบที่ใช้ในอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าในอัตราต่ำมาก และเก็บภาษีนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปชนิดนี้ในอัตราสูงมาก ผลก็คือ ผู้ผลิตภายในประเทศสามารถตั้งราคาสูงกว่าที่ควรจะเป็นได้มาก นั่นคือ มีการปกป้องคุ้มครองในอัตราที่สูงกว่าที่ปรากฏโดยความแตกต่างของอัตราภาษีการนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปและวัตถุดิบ นั่นคือ มีการบิดเบือน (distortion) เกิดขึ้นนั่นเอง นักศึกษาที่ต้องการศึกษาเรื่องการค้าบิดเบือนในรายละเอียดดู H.J. Bruton. "The Import Substitution Strategy of Economic Development : A Survey" The Pakistan Development Review. (Summer, 1970) p.132-134, 137-140
- 46/ คำว่า ประสิทธิภาพของการคุ้มครอง (effective protection) เป็นคำที่ใช้สำหรับวิเคราะห์ การบิดเบือนที่เกิดขึ้นจากกลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ตามปกติจะวัดในรูปร้อยละ กล่าวคือ เป็นค่าร้อยละของมูลค่าเพิ่ม (ราคาขาย-ต้นทุน) ที่ตกถึงผู้ผลิตในอุตสาหกรรมที่ได้รับการคุ้มครอง ส่วนที่มากกว่ามูลค่าเพิ่มที่เกิดขึ้น ถ้าไม่ได้รับการคุ้มครอง ดู I. Little, T. Scitovsky and M. Scott. Industry and Trade in Some Developing Countries : A Comparative Study (New York, 1970) p. 39
- 47/ อัตราในนาม (nominal rate) เป็นค่าร้อยละของความแตกต่างในราคาสินค้าสำเร็จรูปที่ได้รับการคุ้มครองและราคาตลาดโลก

- 48/ W. Baer. "import Substitution and Industrialization in Latin America : Experiences and Interpretations" Latin American Research Review. (Spring, 1972) p. 104
- 49/ W. Baer, Ibid., p. 107
- 50/ A.O.Hirschman, op. cit.,p. 24
- 51/ A.G.Frank. Crisis in the Third World (London, Heinemann, 1981) p.96
- 52/ B. Herrick & C.P. Kindleberger. op. cit., pp. 428 - 429
- 53/ Gillis and Others, op. cit., pp. 454 - 475
- 54/ Muto Ichiyo "The Free Trade Zone and Mystique of Export - Oriented Industrialization" Industrialization of Asia in the 1970's (Center for Development Studies, Tokyo, 1977) p. 20
- 55/ Muto Ichiyo, Ibid., p. 20
- 56/ Paul Streeten and Others. First Thing First : Meeting Basic Human Needs in Developing Countries. A World Bank Publication (Oxford University Press, 1981)
- 57/ Paul Streeten and Others, ibid., p.12
ILO. Employment, Incomes and Equality : A Strategy for Increasing Productive Employment in Kenya. (ILO, 1972)
- 58/ Paul Streeten and Others, ibid., p. 13

- 59/** Gillis, op. cit., pp. 94-98 and Paul **Streeten** and Other, *ibid.*, pp. 15-45
- 60/** Hollis Chenery and Others. Redistribution with Growth. (London : Oxford University Press, 1974)
- 61/** Gillis and Other, op. cit., p. 96
- 62/** Paul **Streeten** and Other, op. cit., pp. 23-45
- 63/** Norman Hicks and Paul Streeten. "Indicators of Development : The Search for a Basic Needs Yardstick ". World Development 7. (June 1979) pp. 567-580
- 64/** Nafziger, op. cit., p. 3 1